

İsmail Kulakç1ođlu

6 ŞUBAT 2023, 04.17

İnsanlık da Öldü!

Hikâye - Röportaj

YAY

YAY: 213

Kitap: 6 Şubat 2023, 04.17 İnsanlık da Öldü!

Yazar: İsmail Kulakçioğlu

ISBN: 978-625-5868-23-7

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 52351

© Yeni Anadolu Yayıncılık

Davutpaşa Cad. Emintaş Kazım Dinçol San.

Sit. No: 81/87 Topkapı, İstanbul - Türkiye

Tel. (0212) 567 89 92-93

E-mail: yaybilgi@gmail.com

İntihal, fikir hırsızlığıdır!

Bu kitabın tüm yayın hakları kitabın yazarı İsmail Kulakçioğlu'na aittir. Kaynak gösterilerek alıntı yapmak dışında kitabın yazarının yazılı izni olmadan ticari amaç güdülerek ya da ticari amaç gütmeyen kısmen ya da tamamen baskılı, sesli, görüntülü, dijital olarak kullanılamaz; fotokopi, cd, kaset şeklinde kopyalanamaz.

Basım: Anadolu Ofset – Tel: (0212) 567 89 92-93

Davutpaşa Cad. Kazım Dinçol San. Sit.

No: 81/87 Topkapı, İstanbul

Şubat 2026

*6 Şubat 2023 depreminde yaşamını kaybedenlere ve
sonrasında acılarıyla yaşayan bütün insanlara...*

İsmail Kulakçioğlu 1964 doğumludur. Whitefield & Martin Bucer Seminary akademisinde lisans (BA) düzeyi eğitimini; TCMI akademisinde hem sertifika hem uygulamalı İlahiyat alanında master programını tamamlamıştır.

2012-2015 yıllarında Protestan Kiliseler Derneği'nde dönem başkanlığı yaptı.

- *Kutsal Kitap Bakışıyla Finansal Bilinç, Ondalık, Sunu ve Bağış, Armağan*
- *Tövbe*
- *Hristiyanlık'ta ve İslamiyet'te Tebliğ Nedir?*
- *Eşcinsellik Kutsal Kitap Öğretisi*
- *Trafikte Dikkat, Hâkimiyet, Deneyim*
- *Aile ve Evlilik Bağları*
- *Papaz Büyüsü: Büyücülük Medyumluk Falcılık* adlarında basılı, dijital ve sesli kitapları vardır.

Kulakçioğlu, evli ve iki çocuk babasıdır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
O AN	9
İLK 72 SAAT: Devlet Nerede?	12
04.17'DEN 13:24'E İKİNCİ BÜYÜK DEPREM	14
DEPREMDE İLK 72 SAAT NEDEN ÖNEMLİ?	16
HIRSIZLAR!	20
BİR HAFTA SONRA ADIYAMAN BESNİ İLÇESİ	22
TANRI NEREDE?	24
TRAVMA YAŞAYANLARA DESTEK VERMEK	27
KONTEYNERLAR	31
TANRI'NIN MERHAMETİ	32
BİNALAR DEPREME DAYANIKLI YAPILSAYDI!	34
YOK OLAN KÜLTÜREL ZEGİNLİK	37
CEM & GÜNAY KONUR RÖPORTAJ	38
BİR FOTOĞRAFIN HİKÂYESİ	46
SONUÇ	47
 EK 1: 23 NİSAN 2025 İSTANBUL DEPREMİ VE SONRASI ...	48
EK 2: KRİZ İLK TESPİT DANIŞMANALIĞI NEDİR?	51
 KAYNAKLAR	62

ÖNSÖZ

6 Şubat 2023 günü sabaha karşı 04.17’de ve 13.24’de merkez üssü Maraş’ın Pazarcık ve Elbistan ilçelerinde 7.7 ile 7.6 şiddetinde iki deprem oldu. Kahraman Maraş, Hatay, Osmaniye, Adıyaman, Diyarbakır, Şanlı Urfa, Gazi Antep, Kilis, Adana, Malatya ve Elazığ illerini deprem etkiledi. Bu iller arasında hem can kaybı hem yıkım açısından Hatay daha çok etkilendi.

Resmi rakamlara göre 50.000’den fazla kişi öldü; 100.000’den fazla kişi yaralandı. Hatay’da ölenlerin sayısı toplam ölümlerin yarısı, 25.000 kişi gibi; yaralıların sayısı 30.000 üzerinde olduğu açıklandı. Depreme tanık olanları, yıkım sonrası yardıma giden sivillerin önemli bir bölümü bu rakamların gerçeği yansıtmadığını düşünmektedirler.

Depremden 6 gün sonra kilisemizin desteğiyle Bursa’dan Adıyaman ilinin Besni ilçesine gittik. Deprem bölgesine yaklaştıkça, otoyolda yaptığım ilk gözlem, Türkiye’nin değişik yerlerinden gelen ambulansların, cenaze araçlarının, enkaz kaldırmakta kullanılan ağır iş makinalarının dönmekte olduğuydu. “Umutlar azalıyor” diye düşündüm.

Yapılan kurtarma çalışmaları, erzak vd. yardımlar ne olursa olsun, depremi atlatanların yaşadıkları duygusal travmaları ifade

etmekten uzaktır. Aradan üç yıl geçmesine karşın depremde sağ kalanlar hâlâ temel ihtiyaçlarını karşılamamanın zorlukları yanında duygusal travma olarak ifade etmememiz gereken depreme bağlı kaygı/korku sorunları ve kayıplarının acılarıyla yaşamaktadırlar.

Başta resmi makamlar, sonra tüm toplum insani duyguları nedeniyle depremzedelerin umudunu sürdürmelerini sağlamaktan kendilerini yükümlü hissetmelidir. Öyle ki insanlık da ölsün!

Kitap, konunun dağılmaması amacıyla, ne yazık ki, sınırlandırılmıştır. Vefat edenlerin yakınlarına, deprem nedeniyle fiziksel ve duygusal travma yaşayanların ihtiyaçlarına beklenen cevabı veremeyebilir. Ancak bu acı deneyimi yaşamış insan kardeşlerimiz için sosyal sorumluluklarımızı hatırlamak, duyarlılığı tazelemek, travmaların aşılabileceği umudunu verebilir.

Bugün bu satırları yazarken bilgisayarıma yapıştırdığım “UMUT” etiketine bakıyorum. “Umut hep var olmalı, umutsuz yaşam ne kadar korkunç olmalı” diye düşünüyorum.

İsmail Kulakçıoğlu

19.12.2025 / Bursa

O ANⁱ

Çok kişi uyuyordu, ama uyumayanlar da vardı. Bunlardan biri İskenderun'da yaşayan H. Ağabey'dir. O fırıncıdır. Bu nedenle sabahları erken kalkar ve işe giderdi. 6 Şubat günü de sabah erken kalktı, eşi uyanıktı onunla vedalaştı, uyuyan çocuklarına baktı, her nedense, sabah kahvesini içmeden evden çıktı. Bisikletine bindi, çalıştığı fırına doğru yola koyuldu.

Fırına yaklaştığı sırada bir anda her yer sallanmaya başladı... Bisikletten yere düştü. Binalar sallanıyordu. Çöken binaların ardından her yanı toz kaplamıştı. Ayağa kalktığında tozdan göz gözü

görmüyordu. Çevresinde büyük bir yıkım ve insanların yardım isteyen sesleri vardı.

H. Ağabey, bisikletine binerek hızla evine döndü. Deprem anını ve sonrasının karmaşık duygularını anlatmakta zorlanıyordu. Evinin olduğu bina tamamen yıkılmıştı. Beş katlı binanın katları birbirine geçerek birleşmiş, arada kat farkı kalmamıştı. Binanın üstüne çıktı, eşine çocuklarına seslenmeye başladı... Sesleniyordu... Sesleniyordu...

Bu sesleniş saatlerce sürdü, seslenişine cevap veren çıkmadı. Yardıma gelen de yoktu. Enkaz altında kalan eşine, iki çocuğuna ulaşmaya çalışıyordu. Binalarından sağ çıkan insanlar da kendisi gibiydi. Kurtulan kendi olanaklarıyla kurtulmuştu.

H. Ağabey'in aklına demir kesme makası aramak geldi. Yakın çevresinde hatırladığı birkaç inşaat vardı. Hızla bu binalara gitti. Sonunda bir demir kesme makası buldu ve tekrar yıkılan evine döndü. Elleriyle ve demir makasıyla çöken binanın içlerine doğru ilerlemeye çalıştı. Seslenmekten sesi kısılmıştı. Umudunu yitirmeden eşine, çocuklarına ulaşmaya çalıştı...

13.24'te gerçekleşen ikinci deprem hem binaların yıkımını hem ölümleri hem de sağ kalanların korkularını artırdı. Havanın yağışlı, gece eksi dereceye düşmesi çaresizliği daha da artırdı. H. Ağabey, sonradan yapılan otopside çöken binada kızının hemen öldüğünü, ancak eşi ve oğlunun birkaç gün sonra öldüğü bilgisine ulaştı. Yağmura ve soğuğa birkaç gün dayanabilmişlerdi. "Eğer kendilerine

hızla ulaşabilseydik belki de bugün yaşayacaklardı” diyor, H. Ağabey.

H. Ağabey’e “Deprem sonrası yaşadığı travmayı ve bugün acılarının kendisini nasıl etkilediğini” sordum. Konteynere astığı eşinin, çocuklarının resmine bakıp dalgınlaşıyor. “Yaşıyorum, ama unutamıyorum” dedi, “Onlar öldü, ben de yokluklara rağmen yaşamaya tutunmaya çabalıyorum.”

H. Ağabey barınma sorununu yaşıyor. Bu kitap yazılığında hâlâ konteynerde yaşıyordu. Kiracı olduğundan yıkılan eve bile sahip değildi. Bu nedenle konut edinmekle ilgili kolaylaştırılmış olanaklardan yararlanamadı.

Barınma temel bir insan ihtiyacıdır ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 25. maddesinde insanca yaşama koşullarına sahip bir *meskene* sahip olması gerektiği kabul edilmiştir. Aynı zamanda bu hak sadece depremzedelere değil, tüm insanlara tanımlanmıştır. İnsanın insanca güvenli ortamda yaşayabilmesi için yiyecek, giyim, tıbbi bakım gibi olanakların sağlanması devletin temel görevidir.

İLK 72 SAAT: Devlet Nerede?ⁱⁱ

Bu kadar büyük bir yıkımı devlette beklemiyordu. Olay duyulmaya başladığında yıkımın büyüklüğü tahmin edilenin çok üstündeydi. Ancak bu tahmin edilemeyen büyük yıkım karşısında ilgili

kamu kuruluşlarının, Sivil Toplum Örgütleri'nin hazırlığı yok denecek kadar azdı. İlk 24 saat depremin yarattığı yıkımı anlamak, yardım olanaklarının koordine edilmesiyle geçmiş gibi görünüyor:

Depremden bir saat sonra resmî açıklamalar yapıldı.ⁱⁱⁱ AFAD yardım ekiplerini deprem bölgesine sevk etmeye, konuşlandırmaya başladı.

08.42'ye kadar bölgede 4 şiddetinin üzerinde 34 artçı deprem oldu. Artçı depremler halk arasında büyük bir korkuya ve paniğe neden oluyordu. Enkaz altında kalanlara yardım çalışmaları tamamen kişisel çabalarla sürdürülüyordu. İlk 72 saati anlatanların odak noktasında ölüm kalım savaşı veren insanların “Yardım edin!” çığlıkları vardı.

İlk 72 saat devlet sahada yok gibiydi. Sağ kalanlar verdikleri tanıklıkta yaşadıkları çaresizliği tanımlamakta güçlük çekiyorlar. “Bazı kişiler için ölüm kurtuluştı” diyorlar.

04.17'DEN 13.24'E, İKİNCİ BÜYÜK DEPREM^{iv}

13.24'te gerçekleşen ikinci deprem hem kayıpları hem manevi hem de maddi yıkımları artırdı. Hatay'da D. ailesi, 04.17'deki depremden sağ çıkmıştı. Apartman ağır hasarlı durumdaydı, ancak yakılmamıştı. Hayatta kalmaları mucizeydi, ciddi riskler yaratan artçı depremlerin sürmesine rağmen yeni bir mucizeye güvenerek evlerine girmeye, ziynet eşyalarını almaya karar verdiler. Hedeflerine ulaşmış gibiydiler. Ancak 13.24'te gerçekleşen, Elbistan merkezli 7,6 şiddetindeki ikinci depremde ağır hasarlı binaları çöktü. Kendileri enkaz altında kaldılar. Yeni bir mucize beklentisi ile saatlerce “Yardım edin” çığlıkları attılar.

Yardım için gelen olmadı.

Kendi olanaklarıyla kurtarma çalışmalarını yürütenler yeni bir çaresizlik, acı duygusuyla karşılaştılar. Enkaz dışında olanlar ellerinden geleni, hatta daha fazlasını yapıyorlardı. Ulaşılan kişilerden kurtulanların olması gülümsemeyle göz yaşının karıştığı hüzünlü bir sevinçti. Çok depremzede “Böyle bir duyguyu anlatmak kolay değil” diyor, “Bir yanda hayata tutunmak var, öte yanda çığlıklar.” Kaybedilen her şey ise sessizliğe bürünmüştü.

Vefat edenler için yapacak bir şey yoktu. Yaralıların iniltileri yürekleri parçalıyordu. F. Bey, komşusunun yardım çığlıkları ile ilgili anları sonradan şöyle anlattı:

“Biz dışarıya çıkmıştık. Sağ kalan herkes gibiydik. Enkaz altında kalanlara yardım edecek donanıma sahip değildik. Elimizden pek bir şey gelmiyordu. Uzuvarları göçük altında kalan, yaşama şansı yüksek olanların çığlıkları bir başkaydı. Bu çığlıklara tarif edilmez bir acı yüklenmişti. Kimsenin duymak istemeyeceği acı dolu bir ses.

Yan bina yıkılmıştı. Artçılar sürüyordu, çöken binaya girilecek bir durum da yoktu. Arkadaşım Z. acı içinde bir gün kadar bağırdı, bağırdı, bağırdı. Sonunda ‘Vurun beni’ diye haykırmaya başladı, ‘Vurun beni!’

Çaresizlik evrensel bir duygudur. Bazen ölüm de kolay, sessiz sedasız olmuyor. Aradan bir yıldan fazla zaman geçti, bu ses kulaklarımdan gitmiyor:

‘Vurun beni!’ ”

2. Deprem üssü Elbistan^v

DEPREMDE İLK 72 SAAT NEDEN ÖNEMLİ?

Başta Pazarcık, Elbistan depreminden sonra diğer Hatay, Adıyaman, Gaziantep, Diyarbakır, Elâzığ illeri, ilçe ve kırsalında depremler devam etti. İlk iki deprem kadar büyük olmamasına karşın bölgede gerçekleşen diğer depremler can kaybı, yaralanmalar, bina hasarları ve manevi travmalar şeklinde etkilemeye devam etti.

Bina çöküntüsü altında can çekişenleri düşündüğümüzde, arama kurtarmada geciken her saniye geçtir. Haber görselinde yer alan bir depremzedenin “Çok geç kaldınız, neden daha erken gelmediniz?” sözü bu çarpıcı gerçeğin acı dolu bir ifadesidir.

12:13

4G 46

bbc.com/turkce/articles/cm

5

'Çok geç kaldınız... Neden daha erken gelmediniz?'

Fundanur Öztürk

BBC Türkçe, İskenderun

7 Şubat 2023

Görsel:^{vi}

İlk 72 saat altın saatler olarak adlandırılan felaket sonrası zaman Türkiye'nin gündemini belirledi. ... Pazarcık, Elbistan depremleri arama kurtarmada doğru müdahale yönünden ideal değildi.

Yaşanılan olayın korkunçluğu çok kişiyi farklı nedenlerle kendisiyle yüzleştirdi. Türkiye'nin gündeminde depremde doğru-
dan etkilenen insan kardeşlerimiz ve “Böyle bir durumda ne yapılır?” sorusu vardı.

Ne yazık ki ilk 72 saat, kişinin kendi başının çaresine bakmaya hazır olması gerektiği saatlerdir. Depreme hazırlıklı olmak amacıyla cemaatimize yönelik yaptığımız seminerde bunu öğrendik. Seminer-
cimiz doğal afetlerin büyüklüğüne göre kurtarma çalışmalarının, ilk yardım için koordinasyonun ve kendi aralarında iletişim sağlanması gerektiğini söyledi.

Eviniz depremi atlatabilecekse sağlam yerlerin belirlenmesi, dolapları sabitlemek deprem öncesi yapılması gereken işlerdendir.

Deprem anında pencereden atlayanlar hiç olmaması gereken bir davranışta bulunuyorlar. Bu nedenle hayatını kaybedenler ya da engelli kalanların olması üzüntü vericidir. Yapılması gereken ise uygun yerde doğru bir duruş pozisyonu almaktır.

Yaşam boşluğu adı verilen, yıkıntıda boşluk oluşturabilecek yerlerde, bu boşluğun oluşmasına destek verebilecek dolap, kanepeler, yatak, masa gibi eşyaların yanında kendinizi küçülterek durmak var olan seçenekler içinde en uygunu gibi görünmektedir. Bu kitap röportaj bölümünde hikâyesi geçecek olan Hakan K. ve eşi deprem

anında kendi yatak odasından çocuklarının bulunduğu odaya geçerken yıkıntı altında kalarak vefat etti, çocukları ise yatağında hayat boşluğu sayesinde kurtuldu.

Maraş, Elbistan depremlerine benzer yıkımın büyük olabileceği depremlerde ulaşılabilecek yerlerde başta su, sonra iletişim sağlayacak pilli radyo, el feneri yedek piller, ilk yardım gereçleri, yağmurluk bulunması önerildi (bunlara ön yüzü balta, arka yüzü çekiç olan küçük el aletleri eklenebilir).

Sonrası...

Aslında büyük depremlerde kurtarma ekiplerinin şu zamanda ulaşması $2 \times 2 = 4$ denilebilecek düz bir yol yok. Hayatta kalıp kendi olanaklarıyla kurtulanlar su-yiyecek, giyecek, barınma gibi temel ihtiyaçların yoksunluğunu yaşıyorlar. Maraş Elbistan depreminde yıkımdan en çok etkilenen Hatay ve çevresinde havanın soğuması, kar yağışının başlaması başka bir beklenmeyen sorunu beraberinde getirdi: Hipotermi ile ölüm, insanlar enkaz altında dondurucu soğukta, ıslak elbiselerle vücut sıcaklığının yirmi santigrat dereceye düşmesiyle gerçekleşiyor.

Ne yazık ki, enkaz altında kalan çaresiz insanlar üşüyerek öldüler.

HIRSIZLAR!

Depremi ilk günlerinde medyada hırsızlık haberleri yer almaya başladı. Normalde çok kişinin aklına böyle bir şey gelmediği gibi, şaşkınlık da yarattı. İçlerinde resmi görevlilerin de bulunduğu hem yerel hem yardım amacıyla değişik şehirlerden gelen hırsızlar, yağmacılar hırsızlıklarıyla erdemlerin tükendiğini imzaladılar.

Devriye gezen polis ekiplerine yapılan ihbar sonucunda “Kim-senin bulunmadığı evlere girerek” hırsızlık yapan 3 kişi yakalandı. 11 Şubat 2023 tarihli Anadolu Ajansının internet haberine göre bu kişilerin aracında “çanta ve torbalarda 68 bin dolar, 1300 riyal, 10 altın yüzük, 3 küpe, 7 bileklik, kolye ve 8 gram altın ile 5 şişe alkol ele geçirdi.”^{vii}

Kuşkusuz bu durum bölgede yaşanan tek hırsızlık olayı değildi. Adana, Kahraman Maraş, Adıyaman, Malatya... İllerinde de deprem yağmacıları ortaya çıktı. Görünenler yakalandı. Görünmeyenler ise aramızda yaşıyor!

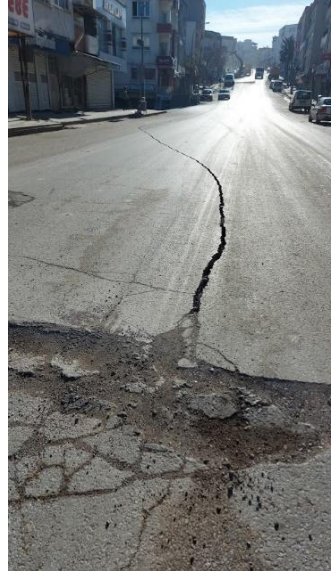
BİR HAFTA SONRA

ADIYAMAN BESNİ İLÇESİ

6 Şubat depremi Türkiye’yi ve dünyayı derinden etkiledi. Çok kişi, kurumlar, Sivil Toplum Örgütleri olağanüstü bir duyarlılıkla yardım etmenin yollarını arıyordu. Hem Kilisemiz hem değişik ülkelerin vatandaşları afet bölgesine ulaşılabilirlik ve ihtiyaçlar konularında nasıl yardımcı olabileceklerini soruyorlardı.

Kışlık iç giysi, termal çorap gibi malzemeler aldık 12 Şubat günü oğlum Güven ile Adıyaman ili Besni ilçesine doğru yola çıktık. Haymana’dan sonra otoyola girdiğimizde ilk dikkatimizi çeken, diğer şehirlerden gelen ağır iş makinalarının, ambulansların dönmekte olduğuydu. Kurtarma çalışmalarının sürmesine karşın, bazı yerlerde umudun tükendiğini anladık ve hüznüledik.

Yol boyunca, Besni’ye ulaşana dek depremin yıkıcı etkisini daha iyi görebildik. Yıkılan binaların bazılarında sağ çıkmak neredeyse imkânsız gibi görünüyordu. Yıkılmayan çok bina

ise yıkılma riskli izlenimi bırakıyordu. Her yerleşim yerinde karşılaştığımız sıcak yemek dağıtılan çadırların önünde sıcak yemek bekleyen depremzedelerin gözlerindeki, yüz ifadelerindeki boşluğu bugün de anlamlandırarak aktarmak geçekten zordur.

Besni’de Devlet Hastanesi kafesinde yardım dağıtan ekibe katıldık. Yemek dağıtımına katkıda bulunduk. Depremın ardından yedi gün geçmesine karşın hâlâ bölgede kaos vardı (ki Besni’nin depremde Hatay ve çevresi kadar etkilendiği söylenemez). Ancak var olan kaosa karşın sıcak yemek, sandviç, su dağıtımı ihtiyaçları karşılayacak şekilde sürüyordu.

Bir akşam yemeğinde sandviç dağıtırken Urfa’dan gelen bir ekip kavurma getirdi. Yemek dağıtım ekibinin kavurma geleceğinden haberi yoktu. Aslında kavurma getirenler de neden buraya kavurma getirdiklerini bilmiyorlardı. Sonuçta, kavurmaları dağıtmaya başladık, önemli olanda buydu diye düşünüyorum. Daha iyi bir yemek seçeneğinin olması orada bulunan herkesi memnun etti.

Besni’de yiyecek alanların önemli bir bölümü hastanede tedavi görenlerin yakınları ya da morgda kayıplarını arayanlardı.

TANRI NEREDE?

Açıkçası böyle bir soruya net cevap vermek mümkün olmayabilir. Hatta depremi “Allah’ın cezası” gibi belli bir dünya görüşünü yansıtan ifadeler, travma yaşayanları daha derin acılara sürükleyebilir. Aslında böyle zorluktan geçenlerin bekleyeceği en son cevap laf kalabalığı ya da ucuz dini söylemlerdir, denilebilir.

Zor anlarda insanlar Tanrı’nın nerede olduğunu ya da böyle zor bir durumdayken Tanrı’nın ne yaptığını daha çok sorguluyor. 6 Şubat depremini hem doğrudan yaşayanlar hem de uzaktan tanık olanların çoğunun kendilerini böyle bir sorgulamadan geçirdikleri kanısındayım.

İnancım Kitap Ehli Hristiyanlık bakışını yansıtır. Herkesi tatmin etmeyebilir, ama zor durumlarda “Tanrı’nın nerede olduğu ya da ne yaptığına” bulabildiğim açıklama, “Tanrı’nın evrendeki konumunu ve insana bakış açısını anlamaya çalışmakla” mümkün olabilir.

Öncelikle, Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil) gerçeğine göre sonsuzluktaki her şey Tanrı’nın iradesine tabidir. Öyle değilse Tanrı olmaz.

İkinci olarak, Tanrı sonsuzlukta hep vardır ve ruhtur.¹ İnsan aklı ise ancak algı alanına giren maddi dünya üzerinde mantıksal çıkarımlarda bulunabilir. İnsan aklı yaratılışın büyüklüğüyle karşılaştığında son derece sınırlıdır.

Üçüncü olarak, Tanrı insanı kendi benzeyişinde, ölümsüz yaratmıştır. Yani insan bilinç, irade, duygu ve kutsallık bağlamında ahlaki niteliklerini Tanrı'dan almıştır. Ancak Âdem ve Havva'nın söz dinlememesi, Tanrı gibi olmak istemeleri nedeniyle itaatsizliğe sürüklenmişler bu da insana ölüm getirmiştir. Ölümsüz yaratılan insan kendi hatalı kararı nedeniyle ölüm yargısı altına girmiştir. Ve günahın sonucu ölüm kalıtsal bir hastalık gibi insandan insana geçmektedir. Ancak, buna rağmen Tanrı insana sonsuz yaşama sahip olması için kurtuluş tasarısı hazırladı ve Mesih'te sundu.

Ana hatlarıyla kurtuluş tasarısı, şöyle özetlenebilir:

- Tevrat, Yaratılış 1-3 bölümler: Yaratıcı Tanrı, insanın yaratılması, insanın düşüşü; Yaratılış 3:15 Mesih'te kurtuluş tasarısı.²
- İncil, Matta 1:23 “Meryem bir oğul doğuracak. Adını İsa koyacaksın. Çünkü halkını günahlarından O kurtaracak.” İsa adının anlamı: “YHWH kurtarır”.

¹ “Tanrı ruhtur, O'na tapınanlar da ruhta ve gerçekte tapınmalıdırlar [ibadet etmelidirler].” İncil, Yuhanna 4:24

² “Seninle [Şeytan ile] kadını, onun [kadının] soyuyla senin soyunu Birbirinize düşman edeceğim.

Onun soyu [Mesih] senin başını ezecek,
Sen onun [Mesih'in] topuğuna saldıracaksın.”

- İncil, Romalılar 5:1-2 “Böylece imanla aklandığımızı [doğru sayıldığımızı] göre, Rabbimiz İsa Mesih sayesinde Tanrı'yla barışmış oluyoruz. İçinde bulunduğumuz bu lütfâ Mesih aracılığıyla, imanla kavuştuk ve Tanrı'nın yüceliğine³ erişmek umuduyla övünüyoruz.”
- İncil, Vahiy 21-22 bölümler İsa Mesih tekrar geldiğinde bozulan yaratılışının yeniden düzenleneceğini yazar: “İşte, Tanrı'nın konutu insanların arasındadır. Tanrı onların arasında yaşayacak. Onlar O'nun halkı olacaklar, Tanrı'nın kendisi de onların arasında bulunacak. Onların gözlerinden bütün yaşları silecek. Artık ölüm olmayacak. Artık ne yas, ne ağlayış, ne de ıstırap olacak. Çünkü önceki düzen ortadan kalktı. [...] Oraya murdar hiçbir şey, iğrenç ve aldatıcı işler yapan hiç kimse asla girmeyecek; yalnız adları Kuzu'nun [İsa'nın] yaşam kitabında yazılı olanlar girecek.”⁴

Sonuçta, Tanrı İsa Mesih'e iman aracılığıyla ölüm yargısını kaldırmış, sonsuz yaşamı sunmuştur. Biz de olaylara Tanrı'nın sonsuzlukta baktığı gibi baktığımızda bu dünyada yaşanan acılara kötülük sorununa anlamlı bir cevap verebiliriz.

³ Tanrı'nın yüceliğine erişmek: İsa Mesih tekrar geldiğinde kurtuluş konusunda İsa Mesih'e güvenenlerin bilincinin, iradesinin, duygularının, kutsallık bağlamında ahlaki niteliklerinin Tanrı'nın benzerliğine değişmez olarak yeniden kavuşması.

⁴ Vahiy 21:27

TRAVMA YAŞAYANLARA DESTEK VERMEK⁵

Su, yiyecek, tıbbi müdahale, barınma gibi acil ihtiyaçların yanında fiziksel-psikolojik travma yaşayanlara destek vermek öncelikli olmayabiliyor. Ancak, çözümsüz bırakılan travma deneyimleri inşaanı korku, stres, güven kaybı, kaygı, uykusuzluk, depresyon benzeri nedenlerle düşünülenden daha çok etkilemektedir. Travma konusunda uzmanlar, profesyonel hizmet verenler travmanın yaşandığı ilk günlerde yapılacak danışmanlık hizmetini değerli bulmaktadırlar. Çünkü 30 gün sonrasında travma deneyimi kişinin yaşamına yerleşmiş oluyor ve başka bir aşamaya geçiyor.

Anadolu Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Merkezinin hazırladığı broşür birkaç önemli noktayı iyi bir şekilde özetlemiştir:^{viii}

⁵ Bölüm Travma Danışmanlığı konusunda uzman olanların tavsiyelerine uygun yazılmıştır. Uygulamalı İlahiyat alanında master yaparken aldığım Pastörel İlgilenme derslerimizde öğrendiğimiz ana konulardan biri, danışmanlık belli bir akademik eğitimi ve uzmanlığı gerektirdiğiydi. Bu nedenle yardım ekiplerinde yer alan her gönüllünün Travma Danışmanlığı yapması ya da Travma Danışmanı ünvanını kullanması doğru olmadığı kadar etik de değildir. Bu kişilerin niyetleri iyi de olsa da deprem nedeniyle travma yaşayanlara yardımcı olmadıkları gibi acılarını da artırdıkları söylenebilir.

- Gerçek dışılık, olay anında ve sonrasında olayın gerçek olmadığını hissetme, inanama.
- Kendine yabancılaşma, kendini tanıyamaz duruma gelme. Zaman kaybı.
- Geçmişte yaşanan korkuların yeniden canlanması.
- Travmaya bağlı çarpıntı, nefes alıp vermenin hızlanması, terleme, kas gerginliği, baş ağrısı, mide bulantısı gibi bedensel tepkiler vermek.
- Korku ve kaygı nöbetleri.
- Huzursuzluk, öfkeye bağlı olarak başkalarını sorumlu tutmak.
- Elinden bir şey gelmediğini görerek üzüntü ve suçluluk duygularını yoğun yaşamak.
- Olayı hatırlatan şeylerden kaçınmak.
- Güven kaybı. Yıkımın büyüklüğü, çekilen acılar nedeniyle dünyayı olduğundan daha güvensiz bir yer olarak hissetmek.

6 Şubat depreminde yukarıda sıralanan tepkileri bazı kişiler daha yoğun, bazı kişiler daha az yaşamıştır. Travma Danışmanlığında ilk 30 gün çok önemli olmasına karşın bu insanlar üzüntüleri, yaşamda kalma mücadeleleriyle çoğu zaman tek başlarına kaldılar.

Aynı broşürde “Travmatik yaşantılar günlük yaşantıda ne tür sorunlara yol açar?” sorusu soruluyor ve soruya cevaplar aranıyor. Psikolojik travma 30 gün içinde çözülmemişse Akut Stres Bozukluğu olarak inceleniyor. Bu önceki başlıklarda değinilen kendine yabancılaşma, kaygı-korku, yalnız kalma eğilimi, uykusuzluk, öfke, fiziksel tepkilerin canlanarak devam etmesi anlamına geliyor.

Ne yapılabilir?

Bu soruya verilebilecek kolay bir cevap yok. “Başınız sağ olsun!”, “Ölenle ölünmez!”, “İlahi takdir” gibi geleneksel sözler anlamsız olduğu kadar, duygusal travmayı iyileştirdiğini söylemek zordur.⁶ Bunun yerine üzüntü içinde olanların yaşama tutunmalarına destek olmak, onların duygularını sözle de beden diliyle de hissettiğinizi ifade etmek kabul edilmiş geçerli davranıştır.

* * *

Depremi ilk haftasında deprem bölgesine giden bir Travma danışmanına “Deprem bölgesine gittiğinizde ilk izlemeniz ne oldu?” diye sordum. Aşağıdaki gerçek hikâye bu bölümü özetler niteliktedir:

“Adana’ya uçakla giderken uçaktaki çocuk zaman zaman ‘İmdat imdat!’ diye bağıırıyordu. Adana depremde çok etkilenmemesine rağmen bu çocuk depremde etkilendi.

Bir kasaba harabe olmuştu. Üç gün hiç yardım gelmedi. Yıkımı, kayıpları yaşayanlar derin bir travma geçiriyorlardı. Bir yandan kendileri yaşama tutunmaya çalışıyorlardı, öte yandan enkaz altındaki

⁶ Olağan ölümlerde bile “Başınız sağ olsun!”, “Ölenle ölünmez!”, “İlahi takdir” gibi sözleri işitenlerin gözlerine baktığınızda, kayıp yaşayanların üzüntülerinin hissedilemediğini, kendilerinin anlaşılmadığını görebilirsiniz.

yakınlarına ulaşmaya çalışıyorlardı. Onlara grup terapisi yaptık. Programdan sonra yüzlerinde umut vardı. ‘Karanlıktan ışığa çıktık’ dediler.”

Soru: “Depremzedelerin en büyük ihtiyaçları nelerdi?”

“Üç gün gelen yoktu, su, kalma yeri, destek ihtiyacı vardı.

Bir ilde terapi yaptığımız bir kişi gece uyuyamıyordu, evlere giremiyordu.

Onun anılarını dinlerken çocukluğunda yaşadığı bir olayı hatırlamaya başladı. Bu kişinin babası çocukken ölmüştü. Deprem sonrasında farkında olmadan babasının ölümü bilinç dışında harekete geçiyor ve kendisini ölümle yüzleştiriyordu.

Yardım ekibiyle gittiğinde ölen yakınlarını gördüğünde çocukluğunda verdiği tepkilere benzer tepkiler verdi. Terapi sırasında ağlamaya başladı.

Dua ettik ve evlere girememe gibi korkusu, uykusuzluk ortadan kalktı.”

KONTEYNERLER

Barınma sorununa konteynerler geçici çözüm sağlamasına karşın, planı düzgün yapılmamış alt yapı eksikliği travma yaşamış depremzedelere ideal çözümleri sağlayamadı. Çoğu yerde yağışlı havalarda tıkanan kanallar su baskınlarına neden oldu, çok konteyner üstten su aldı. Soğuk havalarda ısınmayla ilgili ciddi sorunlar yaşandı.

İlk günlerde yardımlar çokken ilerleyen zamanda hem devlet destekli hem Sivil Toplum Kuruluşlarından gelen yardımlar azaldı. Bugün ise 6 Şubat mağdurlarının neredeyse unutulduğunu söylemek abartı olmayacaktır. Bu insanlar kendi acılarıyla, korkularıyla, kaygılarıyla baş başadır.

Önceki bölümde söz ettiğimiz derin üzüntü içinde olanların “Yaşama tutunmalarına destek olmak” birkaç haftalık, aylık ya da yıllık bir konu değildir.⁷ Başta barınma, yiyecek ihtiyaçlarının karşılanarak yaşam koşullarının iyileştirilmesi, sonrasında iş olanaklarının yaratılması, profesyonel travma danışmalığının sürekliliğinin sağlanması elzemdir.

⁷ 6 Şubat’tan sonraki ilk 10 gün içinde Adıyaman’a gittiğimizde sokaklar birkaç kez giyilmiş Adidas, Nike tişörtleriyle doluydu. Bu durum bana baştan şaşırtıcı geldi. Ancak sonradan susuzluktan tişörtlerin yıkama olanağı olmadığını anlayanca daha farklı düşündüm.

TANRI’NIN MERHAMETİ

Vaiz kitabında Kral Süleyman hayatı, Tanrı’yı, Tanrı’nın yaptıklarını sorguluyor. İnsanın yaşayabileceği tüm zevkleri yaşamış bir kişi, kral olmasına rağmen:

“Çünkü akılsız gibi, bilge de uzun süre anılmaz,
Gelecekte ikisi de unutulur.
Nitekim bilge de akılsız gibi ölür!
Böylece hayattan nefret ettim.
Çünkü güneşin altında yapılan iş çetindi bence.
Her şey boş ve rüzgârı kovalamaya kalkışmakmış” diyor.⁸

Gözünün dilediği hiçbir şeyi kendisinden esirgemeyen Kral Süleyman, sonuçta Tanrısız bir yaşamın anlamsızlığını vurguluyor:

“Bu yüzden zor günler gelmeden,
Zevk almıyorum, diyeceğin yıllar yaklaşmadan,
Güneş, ışık, ay ve yıldızlar kararmadan
Ve yağmurdan sonra bulutlar geri dönmeden,
Gençlik günlerinde seni yaratanı anımsa” diyor.⁹

Maneviyat önemli olmakla birlikte, acı çeken yaralı insanlara sadece “Tanrı’nın merhametinden” ya da “Tanrı’nın sevgisinden”

⁸ Tevrat, Vaiz 1:17-18, 2:16-17

⁹ Tevrat, Vaiz 12:1-2

söz etmek pek teselli edici olmayabilir. Ancak inanç sahibi insanlar için Tanrı'yı anlamamak da rahatsız edici bir durumdur. İsa Mesih'in diri, iyileştirici sözüne ve Kutsal Ruh'un gücüne güvenmek sonsuzlukta bir kapı açmaktır. Çünkü sonsuzlukta insan için umut yoksa yaşam anlamsızdır.

Kutsal Kitap'ta (Tevrat, Zebur ve İncil'de) geçen İbranice *hesed* (Gr. *karis*), *hanan* sözcükleri: şefkat, merhamet, sevgi, sadakat, bağlılık, iyilik; hak edilemeyene gösterilen lütfkâr ve merhametli olmak anlamlarını içermektedir. Ancak, zor durumlardan geçenler Tanrı'nın kendisine, tasarılarına, karakterine sonsuzlukta bakılmadığı sürece O'nu anlayamayacaktır. Çünkü Tanrı'nın vaadi Mesih tekrar geldiğinde ölümü, yası, ağlayışı, ıstırapı kaldırmak, bozulan yaratılışı yenilemektir.

Her insan gibi Hristiyanlar da bozulan yaratılıştan nasibini almaktadır! Diğer insanlardan farkı şu ayetlerdeki umuda sahip olmasıdır: “Bu nedenle cesaretimizi yitirmeyiz. Her ne kadar dış varlığımız harap oluyorsa da, iç varlığımız günden güne yenileniyor. Çünkü geçici, hafif sıkıntılarımız bize, ağırlıkta hiçbir şeyle karşılaştırılamayacak kadar büyük, sonsuz bir yücelik kazandırmaktadır. Gözlerimizi görünen şeylere değil, görünmeyenlere çeviriyoruz. Çünkü görünenler geçicidir, görünmeyenlerse sonsuza dek kalıcıdır.”¹⁰

¹⁰ İncil, 2. Korintliler 4:16-18

BİNALAR DEPREME DAYANIKLI YAPILSAYDI?

6 Şubat 2023 depreminde 38.901 bina aynı gün yıkıldı. 11 ilde toplam 518 bin konut yıkıldı veya ağır hasar aldı. Bunlara ek olarak 128 bin 778 konut da orta derecede hasar aldı.^{ix} Rönesans Rezidans binalarının yıkılması kamuoyunu yakından ilgilendirdi. “Cennetten Bir Köşe” diye satışa sunulan daireler yüzlerce kişiye mezar oldu. Rezidans sakinleri geriye doğru yatan binalarda cehennemi yaşadılar.^x

Rönesans Rezidans davası sürmektedir. Yıkılan binada bazı kişilere hiç ulaşılmadı ve kayıtlara kayıp olarak geçti. Davada,

depremten iki gün sonra kurtulan bir tanık: “Binanın yıkılması o kadar kısa sürdü ki, yeğenimle ablama ‘deprem çok kuvvetli kolon altına girelim’ demeye kalmadan yıkıma uğradık. Yıkımdan sonra yeğenim ve ablamla konuştuk ‘İyi misiniz?’ diye. Yeęenim sürekli ‘nefes alamıyorum’ diyordu. Ara ara hep konuşuyorduk... Ablam ve yeğenimden hiçbir haber alamadık, hiçbir izine ulaşamadık” demektedir.^{xi}

TMMOB hazırladığı deprem raporunda binaların fay hattı üzerinde olmasının riskleri artırmakla birlikte, asıl sorunun: a) Doğru malzeme kullanmamak, b) Binaların düşey yüklerinin hesaplanmasına karşın, deprem hesabının yapılmaması, 1968 yılından beri var olan yönetmelikte yer alan etriye sıklaştırmasının yapılmaması ana sorunlar olarak değerlendirilmiştir.

Depremde yıkılmayan binaların simgesi durumuna gelen Hatay TMMOB binası yapımında yukarıdaki hatalar yapılmamıştır. Bu raporda “Beton dayanımı projesinde öngörülenin yarısı kadar,

betonu deniz kumu ile yapıldığı için demirleri paslanmış ve projesine göre olması gereken donatıların (demirlerin) yarısından azı konulmuş yapıların deprem hasarı ve yıkılmasında zeminin rolü yoktur” denilmektedir. Şu bağlantıdan tüm rapor okunabilir:
file:///C:/Users/Admin/Pictures/6%20%C5%9Eubat%20resimler/8624,deprem-rapor-2-webpdf%20TMMO%2001.01.2026.pdf

YOK OLAN KÜLTÜREL ZEGİNLİK

Anadolu coğrafyası kadim çağlardan beri Hristiyan, Müslüman, Alevi, Arap Alevisi ve diğer grupların inançlarıyla, gelenekleriyle, müzikleriyle, yemekleriyle, bağlarıyla iç içe geçmiş kültürel mozaik için az rastlanılan görünümünü yansıtmaktadır. Siyasi, demografik müdahaleler dışında, bölge insanları birbirleriyle kardeşçe yaşamayı öğrenmiş insanlardı. 6 Şubat depremleriyle birlikte farklı kimliklerde, inançlarda olan insanlar aynı acıyı paylaştılar.^{xii}

Deprem ile birlikte tarihi miras da enkaza dönüştü. Kurtarma çalışmalarında olumlu ilerlemeler kaydedilse de yıkılan tarihi mirasın tümünün geri kazanılması çok zor görünmektedir.^{xiii}

CEM & GÜNAY KONUR İLE RÖPORTAJ

Cem Konur kimdir?

1984 yılında İskenderun’da doğdum. Üniversiteyi bitirdikten sonra birkaç farklı yerde çalıştım. Daha sonra Rab’bin çağrısı üzerine kilise hizmetine başladım. 2018 yılında evlendim, şimdi bir oğlum var. Rab’be hizmet etmeye ailemle beraber devam ediyorum.

Kitap içindeki bölümlerde sizin ve eşinizin depremin size yansımından kısaca söz ettim. Sizin ağzınızdan öğrenmek istiyoruz: 04.17’den başlayarak ilk üç saat ne oldu?

Deprem o kadar şiddetliydi ki bizi hemen uyukumuzdan uyardı. Eşim, önce oğlumuzu yanımıza getirdi. O kadar çok sallanıyorduk ki duvarların çatlama sesini duyabiliyorduk. Şaşkınlık ve korku bizim yataktan kalkmamızı engelledi. Çaresizlik içinde birbirimize sarıldık sarsıntının bitmesi için dua ettik.

Sarsıntı bitince üstümüze bir şey alıp dışarı çıkacaktık ama birkaç telefon araması geldi ve şehir dışındaki kız kardeşim erkek kardeşimin evinin yıkıldığını söyledi. Başka bir şok daha yaşadık. Eşimin kardeşinin de evi yıkılmıştı.

Hemen hızlı bir şekilde yürüyerek kardeşimin evine yürümeye başladık. Her yer karanlıktı ve yağmurlu soğuk bir hava vardı.

Yaklaşık 15 dakika yürüdük ve yürüdükçe durumun ne kadar vahim, depremin ne kadar yıkıcı olduğunu gördük.

Kardeşimin yaşadığı apartmana vardığımızda ben bir şok daha yaşadım. Gördük ki 5 katlı apartman 1 kat şekline dönmüştü. Babamla beraber hemen enkazın üzerine çıktık ve bizimkileri aramaya başladık.

En üstte bir ses “İmdat, imdat” diye bağıırıyordu. Sese yaklaştığımızda yeğenimi küçük bir delikten gördük. Yatağı ve dolabı bir üçgen yaratmış ve orada sıkışmıştı hemen birkaç kişiyi de yardıma çağırdık ve onu oradan çıkarmayı başladık. Üstü tamamen ıslanmış soğuktan ve korkudan titriyordu.

Komşulardan giyecek ve battaniye istedik ve bulduğumuz şeylerle onu ısıtmaya çalıştık. Hastaneye götürüp kontrol etmek istedik ama çevredekiler ciddi bir şeyi yoksa götürmeyin çünkü devlet hastanesi yıkılmış ve özel hastaneler yaralılarla dolup taşmış dediler. Orada bulunan bir hemşire de yeğenimi muayene ettikten sonra korkulacak bir şeyin olmadığını söyledi. Biz onu anneme bırakıp tekrar kardeşimi ve eşini aramak için enkazın üstüne çıktık. Bu arada eşim de kendi kardeşinin evine gitmiş oradaki enkazda yeğenlerini arıyordu.

Bu süre içerisinde en çok neyin ihtiyacını hissettiniz?

Öncelikle profesyonel bir arama kurtarma ekibi aradık. Çünkü beton yığınlarının içinde bizimkileri ararken ellerimiz çok yara bere

içinde kaldı ve benim ayağım burkuldu. Ekipler gelmeyince, kendi çabamızla bir şeyler yapmak sınırlı olunca hemen demirleri kesip ve betonları kaldırmamıza yardımcı olacak makineler aradık, ama maalesef bulamadık. Oğlum depremden birkaç saat sonra acıktığını ve susadığını söyledi ama maalesef ilk saatlerde su ya da yiyecek bulamadık.

Saat 13.24 Ekinözü merkezli deprem İskenderun’a nasıl yansıdı? Siz o sırada ne yapıyordunuz? Neredeyse aradan üç yıl geçti hatırlayabiliyor musunuz?

Sanki dün olmuş gibi hatırlıyorum. Bu depremden hemen önce kardeşimin ve eşinin cesedini bulmuştuk, ama üzerinde ağır beton bloklar olduğu için çıkaramamıştık. Yağmurdan da iyice ıslanmıştık biraz dinlenmek ve ısınmak için enkazdan aşağı inerken bu depreme yakalandık. Yandaki binalar o kadar çok sallandı ki neredeyse üstümüze yıkılacaktı. Sanırım birkaç saatlik yorgunluk ve şoktan dolayı bu depremi çok önemsemedik. Zaten günlerce birçok artçı deprem yaşadık.

Kardeşinizi ve eşini kurtarmak için büyük gayret gösterdiniz. Neler yaptınız? Sonuç ne oldu?

Kardeşimi ve eşini ancak kepçeler ve arama kurtarma ekipleri sayesinde çıkarabildik. Ve maalesef bu üçüncü gün ancak olabildi. Biz yardım ekiplerinin harekete geçmeleri için çok baskı ve tartışma

yaptık. Israrlı olmasaydık belki birkaç gün daha enkaz altında kalacaklardı. Kardeşimi ve eşini enkaz altından çıkardıktan sonra savcı raporu aldık ve sonrasında onları toprağa verdik.

Yaşadıklarınızı, gördüklerinizi düşündüğünüzde çaresizliği nasıl tanımlarsınız?

En çok sevdiğiniz, değer verdiğiniz, canınızdan ve kanınızdan kişilerin size hiç olmadığı kadar ihtiyacı var ama sanki sizin eliniz kolunuz bağlı ve hiçbir şey yapamıyorsunuz. Bundan sonra ne olacağını bilmiyorsunuz ve sadece bekliyorsunuz.

Eşinize sormak istiyorum. Siz kendi açınızdan ilk 48 saati anlatabilir misiniz?

İlk 48 saat şok etkisi vardı. Ne olduğunu tam anlamıyordum. Arka arkaya sevdiklerimizin ölüm haberlerini aldık. Sağ kalanların da enkaz altında olduğunu onlara yardım etmemiz gerektiğini gördük. Ama yardım etmek için elimizden bir şey gelmiyordu. Şehrin her yerinden gelen bağırtılar halen kulaklarımda. Küçük yeğenimin enkaz altında acıdan bağırmasını unutamam.

Hastaneler doluydu, yaralı insanlar kanlar içinde yerde can veriyordu. Şehirde bir tarafta yangın bir tarafta enkaz altında ölmüş insanlar, bir tarafta da ağlayan bağırان insanlar bana Pianist filmindeki savaş sonrası manzarayı hatırlattı. Sanki gerçekten yıllar süren bir savaşın içindeydik.

İskenderun'da 4 hastane var. 2 özel 2 devlet hastanesi. Yeğeninimin cesedini enkazdan çıkardıktan sonra 4 hastanenin 4'üne de çocuğun cesedini 1 gece morgda saklamak için başvurduk. Ama hastanelere gittiğimizde morgun kapısından içeri girmemize izin verilmiyordu. İzin yoktu, ama yeğenime yer bulabiliriz umuduyla yine de morglara girdik.

Girebildiğimiz morglarda zemin kimlikleri bile tespit edilmemiş cesetlerle doluydu. 4 hastanenin hepsinde morglar aynı durumdaydı. Hristiyan mezarlığında defin için Katolik kilise görevlilerinden izin alınması gerekiyordu. Çocuğu Katolik Mezarlığı'na defnetmek için izin vermediler.

Çocuğun cesedini eve getirmek zorunda kaldık. Ceset bir gece evde kaldı. Ceset kokmasın diye evden çıkarmamız gerekiyordu. Aynı zamanda evde oğlum ve eşimin yeğeni olan çocuklar da vardı. Korku içindeydiler.

Sabah erkenden, depremden 24 saat sonra cesedi bir yere koyabilmek için tekrar mezarlığa gittik. Defin yapmamıza izin yoktu, ama bize bir depo gösterdiler.

“Cesedi bir gece buraya koyabilirsiniz” dediler.

İçeri girdiğimde şaşırdım. Kocaman deponun içi ceset doluydu. Ve adım atacak yer yoktu. Cesetlerin üstünden atlayıp bebeğime zorla küçük yer buldum. O 48 saati hayatım boyunca unutamayacağım. Hayatın ne kadar geçici ve boş olduğunu bana anlatan en canlı örnekti.

Cem, tekrar sana döndüğümde, pastör olarak kilisenizde, toplumda sizi zorlayan neler oldu?

Birçok kişinin düzeni bozuldu. “Tanrı nerede?” diye soranlar oldu. Bizim acımız varken, bizim teselliye ihtiyacımız varken biz başkalarına teselli olmaya başladık, onlara umut vermeye çalıştık.

Tabi herkes soruyordu “Bunu nasıl yapıyorsunuz” diye.

Biz de “Kendi gücümüzle değil Rabbimiz İsa’nın bize verdiği güçle” diye cevaplıyorduk.

Yardımlar yeterli miydi? İlk üç ayı değerlendirdiğinizde kiliseler tarafından neler yapıldı?

İlk üç ay yardımlar yeterli diyebiliriz ama düzenli ve programlı değildi. Böyle olunca bazıları çok aldı bazıları ise neredeyse hiç alamadı. Kiliseler hemen yardıma koştular, çoğu grup iyi niyetliydi, ama maalesef tecrübe eksikliği vardı. Yiyecek, içecek, giyecek olarak kiliseler birçok yardımda bulundular.

Travma danışmalığı yeterli miydi? Aynı zamanda travma danışmalığı doğru yapıldı mı? diye de sormak istiyorum.

Travma danışmanlığı vardı, ama yeterli ve doğru yapılmadığını düşünüyorum.

Kendiniz, aileniz travma danışmalığı aldı mı?

Evet aldık, depremde 3 ay sonra.

Neredeyse aradan üç yıl geçti. Tüm deprem bölgesini değerlendirdiğinizde durum nedir? En büyük ihtiyaçları sıralar mısınız?

Tüm deprem bölgesi neredeyse Hatay dışında toparlandı. Çünkü depremin merkezi Maraş dense de en çok etkilenen Antakya ve İskenderun oldu. Burada insanlar halen konteynerlerde yaşıyor. Çünkü deprem evleri henüz bitmiş değil. Esnaf zor durumda çünkü

hem işler kötü hem de kiralar depremde sonra aşırı derecede artmış durumda. Sağlam evler az olduğu için ev kiralari da çok fazla arttı.

Dolayısıyla en büyük ihtiyaç barınma. Ama bunun dışında bana göre bu insanların ruhsal yönden ihtiyaçları daha fazla. Neredeyse herkes, buna kilisede dahil, yardımı hep maddi olarak yaptılar ama kimse bu insanları dinleyip ruhsal ihtiyaçlarıyla ilgilenmedi. Halen en ufak bir sarsıntıda çok büyük panik yaşıyor halkımız. Çoğu kişi halen depremde dolayı antidepresan kullanmakta. Bana göre bu insanların teselliye ve ruhsal bir yardıma ihtiyaçları var. Biz neredeyse üç yıldır bunu yapıyoruz ya da en azından yapmaya çalışıyoruz diyebilirim.

6 Şubat 2023, saat 04.17'den sonra geçen üç yılın sonunda ileriye yönelik neler yapılabilir?

Bence yapılan inşaatlara daha iyi denetimler yapılabilir. Depremle ve özellikle arama ve kurtarma ile ilgili eğitimler verilip halk bilinçlendirilebilir. Biz ise insanları geçici olana değil kalıcı olana yönlendirmeye çalışıyoruz. Çünkü depremde gördüğümüz ve yaşadığımız gibi dünyasal olarak ne kadar güçlü olursanız olun fark etmez her şey iki dakika içerisinde yok olabilir.

Cem ve Günay Konur'a içten paylaşımları için teşekkür ederiz.
07.01.2026

BİR FOTOĞRAFIN HİKÂYESİ

Depremiñ 8. ya da 9. günü umutlarla birlikte, morga gelenler de azalmıştı. Besni'ye gelen bir müteahhit firmanın temsilcisi heyecanla telefonda konuşuyordu: “Ne kadar iş makinesi varsa ne kadar vasıflı vasıfsız işçi kişi varsa gönderin...”

Çok geçmedi iş makinelerinin sayısı artmaya başladı. Enkaz kaldırma iznine kadar hazır beklediler. Yerle bir olmuş binaların altında vefat edenleri ayırmak bazen, aslında çoğu zaman mümkün olmadı (6 ay kadar sonra Hatay’a gittiğimde havada ağır bir çürümüş insan kokusu vardı).

Fotoğraftaki amca sanki bedeninin yükünü zorlukla taşıyor izlenimi veriyor. Dalgın, büyük olasılıkla selam durmuş gibi bekleyen kepçenin önünden geçerken onun fakında değildi!

SONUÇ

6 Şubat 2023 Maraş Elbistan depremleri hem Türkiye hem yurt dışında yaşayanları felaket ve felaket sonrası gerçeklerle yüz yüze getirdi. Duyarsızlık, hırsızlık, felaketi maddi kazanç olarak görmek gibi insanlığın öldüğü an denilen durumlar olsa da ellerinden gelen yardımı yapmakta gayretli kişiler takdir edilmelidir.

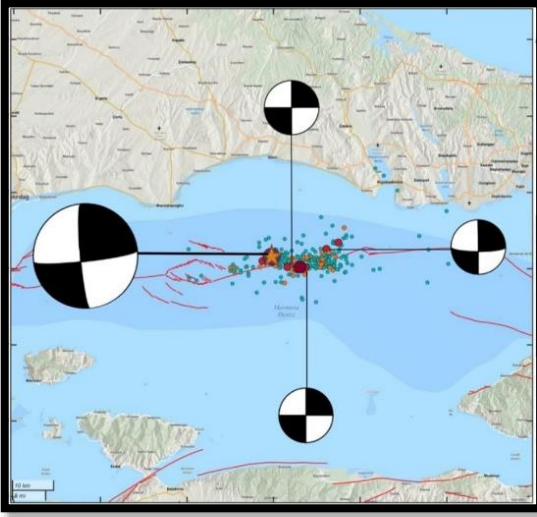
Gönüllülerin destekleri değerlidir, ancak süre uzadıkça kendileri yıpranmakta hatta psikolojik desteğe ihtiyacı ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle yapılan arama, kurtarma çalışmaları ve sonrasında sağ kalan depremzedelerin temel ihtiyaçlarının karşılanması profesyonel ya da eğitilmiş gönüllü ekiplerin işi olmalıdır. Son bir yıl içinde deprem fırtınalarının yaşandığı Türkiye’de devlet, Sivil Toplum Kuruluşları gönüllü ilk yardım eğitimi seferberliğini gündemde tutması elzemdir.

Deprem sonrası hem devletin hem Sivil Toplum Kuruluşlarının hem de bireylerin ekonomik tercihlerinde öncelikleri değişmektedir. Yardımlar gittikçe azalmakta, depremzedeler acılarıyla, travmalarıyla kendi başlarına bırakılmaktadırlar. Oysa depremzedelerin hayata tutunabilmelerinde barınma, ekonomik yeterlilik gibi temel fiziksel ihtiyaçların çözüme kavuşturulması; travma danışmanlığının ücretsiz ve sürekli yapılması, maliyeti ne olursa olsun devam ettirilmelidir ki insanlık da ölmesin! Zor durumda kalan insan kardeşlerine el uzatılmaya devam etsin.

EK 1:

23 NİSAN 2025 İSTANBUL DEPREMİ

VE SONRASI

23 Nisan 2025
günü 12.49'da
Marmara Denizi
Silivri açıkların-
da oluşan dep-
rem herkesi
farklı koşullar-
da, beklenmedik
bir anda yaka-
ladı. Can kaybı
olmamasına rağ-

men depremin yarattığı korku küçümsenmeyecek kadar büyüktü. Türkiye telefonlara, haberlere kilitlendi. Çok kişi yakınları ile iletişim kurup onların durumunu anlamaya çalışıyordu.

İstanbul'da ilk depremden, sonraki gün 11:05'e kadar geçen zamanda, büyüklükleri 1.6 ile 5.9 arasında değişen 272 artçı deprem kaydedildi.^{xiv}

Deprem günü kızım İstanbul'daydı ve onun durumunu anlamaya çalışıyordum. Bir yandan her şey normal gibiydi, öte yandan her şey normal olmayacak gibisinden kaygımız vardı. Onu alıp, deprem açısından daha güvenli gördüğümüz Bursa'ya getirmek mümkündü ya da günlük yaşamına devam edebilirdi. Kendisinin İstanbul'da kalmak ya da Bursa'ya gelmek konusunda net bir fikri yoktu. Kaldığı oda arkadaşları yurttan ayrılmıştı. Sonunda gecenin bir vakti İstanbul'a gittim ve kızım Pınar ile Bursa'ya döndük. Şimdi düşünüyorum, iyi ki de öyle yaptık. Çünkü artçı depremler devam ediyordu, o saatler artçı depremlerin nasıl sonuçlanacağı hiç belli değildi. Kaygı yaratan bu durum çok rahatsız ediciydi.

Deprem yalnız İstanbul'da değil Marmara Bölgesinde, yakın illerde güçlü şekilde hissedildi. Akıllara gelen ilk sorulardan biri “Beklenen İstanbul depremi miydi?”^{xv}

Hâlâ aynı soru sorulmaya devam edilmektedir. “Fay hattında kırılma gerçekleşti, yakın zamanda daha büyük deprem olmaz” diyenler de var, bunun tam tersi “Er ya da geç 7-7.5 şiddetinde deprem beklenilmeli ve hazır olunmalıdır” diyenler de var.

“İstanbul’da daha büyük bir deprem olur mu?” sorusuna net cevap vermek mümkün olmasa da kanaatler büyük bir depremin olacağı yönünde ağır basmaktadır.^{xvi}

Marmara Denizi’nde 7 şiddetinin üstünde bir deprem olması durumunda başta İstanbul, Kocaeli, Bursa, Tekirdağ, Sakarya, Balıkesir, Çanakkale, Bilecik, Yalova, Edirne etkilenecek gibi görünmektedir.

23 Nisan 2025 depreminde can kaybı olmaması teselli edicidir. Gelecekte daha büyük bir deprem söz konusu olursa bu umudu koruyabilir miyiz? Bilmiyoruz!

EK 2:

KRİZ İLK TESPİT DANIŞMANLIĞI NEDİR?¹¹

Her şeyden önce, Kriz İlk Tespit Danışmanlığı yaşadığınız kriz hakkında doğru zamanda konuşma sürecine bağlı olarak duyguların iyileşmesine destek verebilecek çok önemli bir hizmettir.

İlk tespit danışmanlığı, olay meydana geldikten sonra olayın deneyimi hakkında konuşmak anlamına gelir. Kriz içindeki kişiyi dinlemek, aşamalı bir sevgi ve şifa sürecidir. Böyle bir hizmeti acil bir durumda kalp masajı gibi düşünebilirsiniz. Çok kritik bir zamanda yapılan müdahaleye benzer bir durumdur.

Yaşamsal öneme sahip bu danışmanın özü “Konuşmak iyileştirir” anlayışından hareket eder. Kriz yaşayan, konuşarak, hikâyesini tarihsel anlatıya dönüştürür. Danışmanlık sürecinde konuşmanın faydası:

- Zihni temizlemesi,
- Kişisel farkındalık yaratması,
- Kaygıyı azaltmasıdır.

¹¹ Nefes Semineri, 4 Mart 2023, Bursa Protestan Kilisesi.

Krizin Tanımı

Kriz bir karışıklık halidir, kişiyi *etkisiz* hale getirir. Bireyin baş edemeyeceği ya da mevcut seçeneklerle ve eylemlerle üstesinden gelemeyeceği hayal kırıklıklarını ifade eden bir durumdur. Kriz, olayının kendisinden ziyade bir kriz yaratan nedenle ilgili korku, şok veya sıkıntı duygularını ifade eder!

Böyle bir durumda ne yapılması gerekir? *Kriz ve kriz nedeni arasında ayrım yapmayı öğrenmek* ilk adımdır.

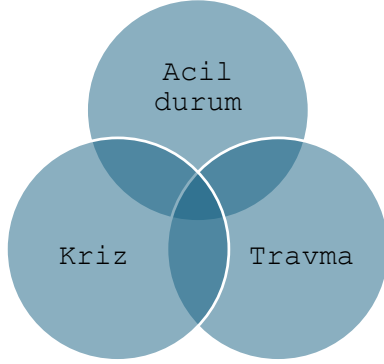
Kriz ve kriz nedeni arasındaki ayrım: Kriz nedeni üstesinden gelinemeyecek travmatik bir olaydır. Net başlangıcı ve net sonu vardır. Buna bağlı olarak herhangi bir kriz olayı yaşayan bireyler fiziksel, psikolojik, ruhsal tepkiler geliştirirler. Örneğin, Kendilerini yorgun hissederler, uyumakta zorluk çekerler, iştahsızdırlar ve korku hissederler.

Farklı Kriz Tepkileri Nedir?

- Danışan, krize etkili bir şekilde yanıt veriyor ve krizi olumlu şekilde atlatmakta ilerliyor.
- Danışan, krizi atlatmış gibi görünüyor, ancak yarasını tanımıyor.
- Danışan, psikolojik çöküntü nedeniyle destek olmadan günlük yaşamını sürdürmekte zorluk çekiyor.

Krizde 4 Etken

- Tehlikeli olay,
- Savunmasız durum,
- Hızlandırıcı faktör,
- Aktif kriz durumu: Psikosomatik stres (zihinsel, psikolojik etkinlerin fiziksel rahatsızlıklara neden olması), panik ve soğuk tavır, pasif bağımlılık (kendini geri çekerek başkalarının sorunları çözmesini beklemek), verimsizlik dönemi.

Psikolojik Acil Durum

Ciddi bir krizden geçtikten hemen sonra acı çeken insanlar için kullanılan bir tanımdır. İstenen veya istenmeyen, kararlı ve acil eyleme ihtiyaç vardır.

- Onları yiyecek, sıcak ortam olan ve barınabilecekleri güvenli bir yere taşıyın ve onlara iyi bakın.

- Genel olarak, ilk yardım 48 saat içinde sağlanmalıdır, ancak krize bağı olarak birkaç günden birkaç aya kadar sürebilir.

Kriz:

Kriz hâlâ netlik kazanmamıştır. Başa çıkma becerileri veya kaynak eksikliği vardır, çaresizlik söz konusudur. İyileşme 4-6 hafta sonra gerçekleşir. Ancak tekrarlanır veya ihmal edilirse kronik bir krize dönüşebilir.

- Kriz aşamasının amacı, önceki durumu eski haline getirmek ve duygusal şoku azaltmaktır.
- İlk durum aşamasının amacı psikolojik istikrar ve ağrının giderilmesidir.

Travma

Aşırı stres nedeniyle tarif edilemez bir acı ve çaresizlik hissettiğinizde ve günlük yaşamınızı sürdüremez hale geldiğinizde oluşan durumdur. Bir kriz olayına takıldıysanız (kabuslar, panik ataklar, aşırı uyarılma, geçmişe dönüşler) ve psikolojik olarak toparlanamıyorsanız geçmiş bir travmayla ilgili bir şeyle karşılaştığınızda, yoğun bir şekilde anılara kapılırsınız ve o andaki duygusal durumu yeniden yaratırsınız.

Travma Aşamasının Amacı: İyileşme

Zaman içinde aşamalara göre erken psikolojik müdahale:

1. Olay öncesi aşama (olay öncesi): İnsanlar yaygın olan olaylar için eğitilir.

Bilgi sağlayan ve bir olay meydana geldiğinde hızla iş birliği yapılabilecek bir bilinç oluşturulur.

2. Şok aşaması veya akut aşama (0-48 saat): Olaydan hemen sonra

Şok nedeniyle psikolojik savaşı/kaç tepkisi.

Hayatta kalanların temel ihtiyaçları belirlenir ve psikolojik ilk yardım sağlanır. Bu aşamadaki ilk yardım bilinçlendirme, rahatlama ve temel ihtiyaçlara pratik yardımları sağlar.

3. Kurtarma veya reaksiyon aşaması (0-1 hafta): Bu, ne olduğunu anladığınız aşamadır.

Hayatta kalanlar esnek veya yorucu davranışlar sergilerler. Kriz İlk tespit danışmanlığı aşamasıdır. Psikolojik kriz müdahale uzmanları:

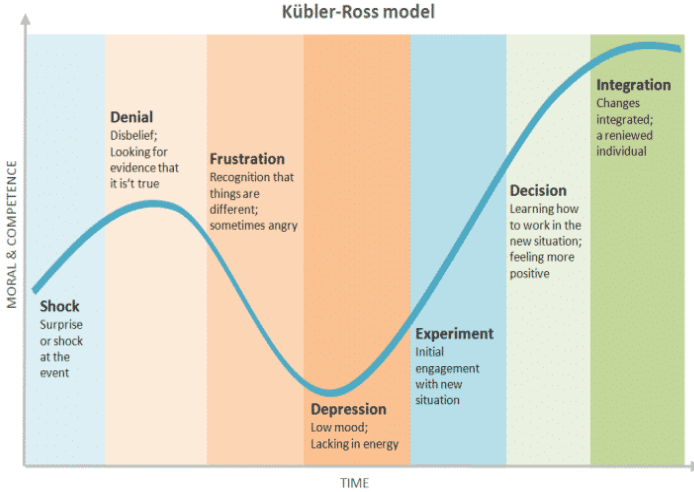
- Hayatta kalanların mevcut durumunu değerlendirir ve ihtiyaçlarının iyi karşılanıp karşılanmadığını belirler.
- Yüksek riskli kişileri seçer ve onları uzmanlara havale eder.
- Kurumlarla birlikte kriz olayı sorgulaması yapar.

4. İyileşme Aşaması (1-4. Haftalar): Hayatta kalanlar bu aşamada yas tutar. Travmayı önlemek için sürekli izleme gereklidir.

Danışan olayı yeniden yaşamının istilacı aşamasındaysa, bir uzmanla bağlantı kurun.

5. Yenilenme Bütünleşme Aşaması (2 hafta ila 2 yıl):

Yenilenerek bütünleşmenin sağlanması için geçen süre her birey için farklıdır. Bu, olayın yaşama uyum sağlama aşamadır.

Shock (Şok): Olayda sürpriz veya şok geçirmek.

Denial (İnkâr): Gerçeği kabul etmemek, doğru olmadığına dair kanıt aramak.

Frustration (Hüsran): Her şeyin farklı olduğunun farkına varma, bazen kızgın hissetme.

Depression (Depresyon): Düşük ruh halı, enerji eksikliği.

Experiment (Deney): Yeni durumla ilk etkileşim

Decision (Karar): Yeni durumda nasıl çalışılacağını öğrenmek, daha fazla seçenek aramak.

Integration (Entegrasyon): Değişiklik, entegrasyonu, yeniden uyum sağlamış durum.

Kriz İlk Tespit Süreci

Kriz müdahalesinin hedefleri istikrar ve büyümedir.

1. Adım: Giriş.

- Kendinizi tanıttın. Kriz ilk tespit danışmanlığının amacı istikrarı sağlamak ve kriz öncesi duruma geri dönmektir.
- Gizlilik ilkesi. Ancak, kişinin kendi hayatı veya başkalarının hayatı için bir risk olduğunda gizlilik korunamaz.
- Soruyu cevaplamak istemiyorsa, cevap vermek zorunda değildir.

2. Adım: Kriz deneyimiyle ilgili gerçekler

Olayın hikâyesini dinleyin. Baştan sona kendilerini kendi sözleriyle ifade etmelerine izin verin.

- Neredeydin?
- Ne yapıyordun?
- Bir şeylerin ters gittiğini ilk nasıl anladınız?
- Sonra ne oldu?

3. Adım: Olayı yaşarken ve sonrasında ne düşündüğünü sorun.

- Bir şeylerin ters gittiğini anladığınızda aklınıza gelen ilk düşünce nedir?
- Ne bekliyordunuz?
- Olay sırasında ne düşünüyordunuz?
- Ölebileceğinizi hiç düşündünüz mü?
- Olaydan sonra hangi düşüncelere veya izlenimlere sahip oldunuz?

4. Adım: Duyusal İzlenimler ve Duygular.

Özellikle kriz deneyimlerinde hatırlanan hisler ve duygular hakkında sorular sorun. Bunun nedeni detaylıca hatırlama yapmak değil, travma nedenine gitmektir.

- Öfke, suçluluk, korku veya çaresizlik hissettiniz mi?
- Sizin için en kötüsü neydi? O zaman duyguların nasıldı?
- Hiç ağladığınız bir an oldu mu?

5. Adım: Normal Belirtilerine Dair Eğitim.

Yaşadığı belirtilerin uygunsuz olduğunu düşündüğü için daha büyük sorunlara yol açabilir. Stres belirtileri (sempatik sinirin uyarılması -nabızın artması, kan damarlarının daralması, hazımsızlık, stres hormonu kortizolün salgılanması- bağışıklık fonksiyonunun azalması, kas ağrısı, mide ağrısı, kronik yorgunluk gibi fiziksel hasar ve hastalıkların ortaya çıkması). Bu belirtiler normaldir.

- Stresli durumlarda ortaya çıkan öfke (sinirlilik), kaygı, depresyon, çaresizlik gibi duygusal tepkilerin ailenizi ve arkadaşlarınızı nasıl etkilediğini sorabilirsiniz.
- Stres altında olağandışı dürtüsel tepkiler veya hatalar yapabileceğini açıklayın.
- Suçlulukla ilgili büyük bir sorunu varsa, danışmanlık önerin.

6. Adım: Uyum stratejilerini ve gelecek planlarını tartışın. Ruh halini değiştiren stres azaltma eylemlerini teşvik edin.

- Kimlerle duygularını konuşmalı?
- Sosyal teması artırın. Gelecek planları hakkında soru sormak, kaybınızı aşmanıza ve yeni hedefler belirlemenize yardımcı olabilir.

7. Adım: Oturumun Sonu.

Doğru bir kapanışın olması gerektiğine dikkat edilmelidir.

- Bir takip toplantısı planlayın veya telefon veya e-posta yoluyla takip yardımı sağlayın.
- Konuşurken şimdi kendilerini nasıl hissettiklerini, kriz olayıyla ilgili düşüncelerini değiştirip değiştirmediklerini sorun.

İLETİŞİM KURARKEN DİKKAT EDİLMESİ

GEREKEN NOKTALAR

A. Yapılması Gerekenler

- Mümkün olduğunca az kesintinin olduğu sessiz, açık bir yer bulun ve sohbet edin.
- Mağdurların kişisel sorunlarına saygı gösterin ve sır tutun.
- Yakın mesafeden konuşulmalı, ancak yaş ve cinsiyete göre uygun bir mesafe korunmalıdır.
- Başınızı sallayarak veya hikâyeye yanıt vererek krizi yaşayanın dinlediğinizi anlamasını sağlayın.
- Sakin ve sabırlı bir şekilde konuşun.
- Neyi bilip bilmediğiniz konusunda net olun. (Örnek: "Buna aşına değilim, bu yüzden araştıracağım.")
- Yardım edilen kişinin anlayabilmesi için bilgi verin.
- Kısa ve öz konuşun.
- Mağdurların şokunu ve üzüntüsünü dinleyin ve empati kurun (ev kaybı veya sevilen birinin ölümü gibi).
- Mağdurun duygularını ve bunlarla nasıl başa çıktıklarını kabul edin ve övün.
- Sessizliği kabul edin.

B. Yapılmaması Gerekenler

- Konuşmaya zorlamayın.
- Konuşurken araya girmeyin veya acele etmeyin (saate bakmayın, hızlı konuşmayın vb.).
- Kültürden emin değilseniz fiziksel temastan kaçının.
- Başkalarını yaptıkları ya da yapmadıkları ya da nasıl hissettikleri konusunda yargılamayın ("Böyle hissetmemelisiniz.", "Yaşadığınız için kendinizi şanslı sayın.").

- Bilmediğiniz şeyleri uydurmayın.
- Teknik kelimeler kullanmayın.
- Başkalarının hikâyelerini başkalarına anlatmayın.
- Yardım etmek için kendi sorunlarınızdan bahsetmeyin.
- Tutamayacağınız sözler ya da yanlış güvenceler vermeyin.
- Mağdurun tüm sorunlarını çözeceğini düşünmeyin.
- Mağdurları duygularından, başa çıkma becerilerinden ve fırsatlarından mahrum etmeyin.

KAYNAKLAR

Konutgan Behnan, Levent Kınran vd. Kutsal Kitap Sözlüğü. Kitabı Mukaddes Şirketi. İstanbul Mayıs 2016.

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://cdn.anadolu.edu.tr/files/anadolu-cms/ZLeG5lOW/file/081ba1488127aa46/psikolojik-travma.pdf>
(29.12.2025)

<https://www.tmmob.org.tr/icerik/imo-6-subat-2023-kahramanmaras-depremleri-sonucu-olusan-yapisal-hasarlara-iliskin-gozlem-ve> (03.01.2025)

ⁱ Görsel: <https://www.medyatikbakis.com/6-subat-2023-depremi-sonrasi-iskenderun-ve-hatayda-rezerv-alan-sorunu/> (02.07.2025)

ⁱⁱ <https://t24.com.tr/haber/saatler-4-17-de-durmustu-6-subat-depremlerinin-uzerinden-tam-bir-yil-gecti-magduriyetler-suruyor-depremzedeler-isyanda,1150461> (14.07.2025)

ⁱⁱⁱ <https://www.trthaber.com/haber/gundem/turkiyeyi-derinden-sarsan-depremin-ilk-24-saatinde-neler-oldu-744098.html> (17.12.2025)

^{iv} Görsel: <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/depremde-hasar-goren-binalara-esya-cikarmak-icin-girmeyin-uyarisi-/2823408>
(14.07.2025)

^v İkinci depremin merkez üssü Elbistan, geceleri ‘hayalet şehir’ görünümünde - BBC News Türkçe (22.11.2023)

^{vi} <https://www.bbc.com/turkce/articles/cmmv145pmj9o> (22.12.2025)

-
- vii <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/hatayda-deprem-nedeniyle-bosaltilan-evlerden-hirsizlik-yapan-3-kisi-gozaltina-alindi/2815307> (28.12.2024)
- viii Krş. <https://cdn.anadolu.edu.tr/files/anadolu-cms/ZLeG5IOW/file/081ba1488127aa46/psikolojik-travma.pdf> (29.12.2025)
- ix <https://anlatilaninotesi.com.tr/20240205/6-subat-depreminde-kac-kisi-oldu-neler-yasandi-kac-bina-yikildi-depremin-siddeti-son-depremler-1080416968.html> (01.01.2026)
- x <https://www.dha.com.tr/haberleri/ronesans-rezidans> (01.01.2026)
- xi <https://www.dha.com.tr/foto-galeri/depremde-269-kisinin-oldugu-cennetten-bir-kose-sloganiyla-daire-satilan-ronesans-rezidans-davasi-basladi-2423589/9> (01.01.2026)
- xii <https://gazeteoksijen.com/turkiye/6-subat-depremlerinde-antakyadaki-rum-ortodoks-kilisesi-de-yikildi-171402> (02.01.2026)
- xiii <https://arkeofili.com/antakyadaki-depremde-habib-i-neccar-camisi-yikildi/> (02.01.2026)
- xiv <https://deprem.afad.gov.tr/assets/pdf/marmara-denizi-depremi.pdf> (06.01.2025)
- xv AFAD 03.01.2025
- xvi Suputnik 03.01.2025